DE OVERHEID NEEMT EN GEEFT

Prof. mr P. Lieftinck

financiële politiek
ing en de
tergrond daarvan

USNAS RI
26 : -
149

12 Juni 1951

Prof. mr W. A. Bonger:

VERSPREIDE GESCHRIFTEN

Met een korte levensschets door H. Bonger en een studie over de werken door prof. mr J. Valkhoff. Omslag en band: J. Horsman. Formaat: 24 × 15,5 cm.

Deel I, omvang 276 blz. Gebonden *f* 17,50.
Deel II, omvang 320 blz. Gebonden *f* 19,50.

★

H. J. Hofstra:

SOCIALISTISCHE BELASTINGPOLITIEK

Formaat: 20 × 14,5 cm. Omvang: 292 blz.
Gebonden *f* 2,90.

★

Dr S. Kleerekoper:

GRONDBEGINSELEN DER BEDRIJFSECONOMIE

Vijfde, omgewerkte en uitgebreide druk van Bedrijfseconomie. Omslag en band: J. Horsman. Formaat 24 × 15,5 cm).

Deel I: Niet-mathematische en semi-mathematische analyse. Omvang: 466 blz. Gebonden *f* 22,50.
Deel II: Mathematische analyse. Omvang: 253 blz. Gebonden: *f* 14,50.

★

Mr A. Stempels:

DE PARLEMENTAIRE GESCHIEDENIS VAN HET INDONESISCHE VRAAGSTUK

Omslag en band: Jeannette Kossmann-Markus. Formaat: 19 × 13 cm. Omvang: 332 blz. Gebonden: *f* 6,50.

★

Alom in de boekhandel verkrijgbaar

N.V. DE ARBEIDERSPERS - AMSTERDAM

DE OVERHEID NEEMT EN GEEFT

UITGEGEVEN
IN SAMENWERKING MET DE
PARTIJ VAN DE ARBEID

PROF. MR P. LIEFTINCK
MINISTER VAN FINANCIËN

DE OVERHEID NEEMT EN GEEFT

DE FINANCIËLE POLITIEK VAN
DE REGERING EN DE
SOCIALE ACHTERGROND DAARVAN

TWEEDE DRUK

AMSTERDAM • N.V. DE ARBEIDERSPERS • 1951

Lembaga Kebudajaan Indonesia
„Kon. Bataviaasch Genootschap
van Kunsten en Wetenschappen"

overdrachten *door* het buitenland en
overdrachten *aan* het buitenland
zijn voor het nationale inkomen en dus voor de welvaartstoestand in ons land in de afgelopen jaren van beslissende betekenis geweest.

1. *De lopende productie*

De lopende productie was direct na de bevrijding uiteraard laag. De oorzaken waren:
de enorme schade aan het productie-apparaat, onder meer door verwoesting van machines, fabrieken, wegen, spoorwegen en bruggen en door de wegvoering van machines en spoorwegmateriaal;
schaarste en onregelmatige aanvoer van grondstoffen;
geringe arbeidsproductiviteit.

Deze laatste was deels het gevolg van de beide eerder genoemde oorzaken, deels was zij te verklaren uit de lichamelijke en zielkundige gesteldheid.
De vraag daarentegen was buitengewoon groot wegens de behoefte aan herstel der schade en aan de herwinning van de vooroorlogse levensstandaard bij een sterk gestegen bevolking. Sommige belangrijke bevolkingsgroepen — de landarbeiders en de mijnwerkers — kregen zelfs zeer spoedig een aanmerkelijk hogere dan de vooroorlogse levensstandaard.
In de afgelopen vijf jaren is de productie in aanzienlijke mate gestegen, zoals blijkt uit de onderstaande cijfers. Stelt men de productie in 1938 op 100, dan bedroeg deze

in	*1946*	*1949*	*Oct. 1950*
de landbouw *	69	100	—
de mijnbouw (steenkolen)	62	87	95
de bouwnijverheid	58	123	—
de industrie, behalve de bouwnijverheid (algemene productie-index)	74	126	159**

* 1935—1939 = 100.
** Dit cijfer weerspiegelt ten dele een seizoenverschijnsel; voor het overige hebben vooral de openbare nutsbedrijven tot dit hoge cijfer bijgedragen.

Het indexcijfer van de arbeidsproductiviteit, dat is van de productie per (hoofd- en hand-)arbeider, stond in 1946 voor de industrie op 70 en voor de totale productie op 80. Het is nu belangrijk verbeterd, maar staat waarschijnlijk nog beneden het voor-oorlogse peil (1949: industrie 88, totale productie 98). Het indexcijfer van het *reële* arbeidsinkomen (dus niet het *geld*inkomen) van mannelijke meerderjarige industrie-arbeiders stond in October 1950, vergeleken met 1938, *zonder* kinderbijslag op 100, *met* kinderbijslag op 112 (1946: resp. 98 en 103). Het werkelijke inkomen voor deze groep was dus gelijk aan of hoger dan in 1938.
Voor de landarbeiders en de mijnwerkers liggen deze cijfers aanmerkelijk hoger.
Daarentegen vertoont het reële loon van bepaalde groepen geschoolde industrie-arbeiders in de grote steden een ongunstiger beeld.

2. *Uitvoer en ruilvoet*

De uitvoer was na de bevrijding vanzelfsprekend gering. De invoerbehoefte daarentegen was zeer groot. Het buitenlandse handelsverkeer bewoog zich in 1946 op een peil van nog geen drie milliard gulden. Slechts 36 % van de *invoer* werd door de *uitvoer* gedekt. Het verschil tussen in- en uitvoer bedroeg 1360 millioen gulden.
Sedertdien is ook hierin een belangrijke verandering gekomen. In 1949 bevond de buitenlandse handel zich op een peil van boven de 9 milliard en 71 % van de invoer was door de uitvoer gedekt. Dit is slechts iets minder dan het gemiddelde van de jaren 1936—1938.
In 1950 bedroeg het percentage van de invoer dat door de uitvoer werd gedekt echter maar 68 %. Het verschil tussen in- en uitvoer, dat in 1949 ongeveer 1500 millioen had bedragen, steeg in 1950 tot ruim 2450 millioen, dat is dus ruim 950 millioen hoger.
De sterke achteruitgang van de *ruilvoet* (de prijsverhoudingen op de wereldmarkt), die sinds Korea is ingetreden, weerspiegelt zich hierin. De internationale prijsbeweging is tegen ons.
Ons land bezit vrijwel geen grondstoffen en moet deze dus

grotendeels importeren. Daarentegen is de prijsontwikkeling voor gefabriceerde goederen lang niet zo heftig geweest als die voor grondstoffen. Met andere woorden: wij ontvangen verhoudingsgewijs minder voor onze export dan wij voor onze import moeten betalen, onze ruilvoet is minder gunstig geworden. Het is waarschijnlijk, dat het uiteenlopen tussen de prijzen van de grondstoffen en de eindproducten gaandeweg zal verbeteren. Maar dan nog moeten wij er rekening mee houden, dat wij met onze export in het nadeel blijven, omdat andere landen veel „hardere" (meer begeerde) producten uitvoeren.

In de *betalingsbalans* weerspiegelt zich het geheel van alle betalingen. Het tekort op de betalingsbalans, waarop dus niet alleen de in- en uitvoer, maar alle overdrachten van geld met of zonder (directe) tegenprestatie voorkomen, bedroeg in 1946 1312 millioen gulden. Het tekort daalde in 1949 tot ongeveer 200 millioen gulden, maar het steeg in de eerste elf maanden van 1950 weer tot boven de 1100 millioen. Het feit, dat in 1949 uitzonderlijk gunstige en in 1950 ten dele uitzonderlijk ongunstige factoren werkten, kan de ernst van deze ontwikkeling niet wegnemen.

3. *Overdrachten uit het buitenland*

Overdrachten uit het buitenland hebben in de afgelopen vijf jaren een belangrijke bijdrage geleverd tot de stijging van het nationale inkomen en tot het opvullen van het gat in de betalingsbalans.

De opbrengst van onze eigen kapitaalbeleggingen in het buitenland, die in 1938 245 millioen bedroeg, was in 1946 niet meer dan de helft, namelijk ongeveer 125 millioen.

De Nederlandse beleggingen in Duitsland en Indonesië brachten niets op, de opbrengst kwam hoofdzakelijk uit beleggingen in de Verenigde Staten. In 1949 bedroeg deze opbrengst, mede dank zij de devaluatie, weer ongeveer 225 millioen gulden. Hiernaast hebben echter veel grotere inkomsten gestaan: a. wij hebben een deel van onze Amerikaanse effecten te gelde gemaakt; b. wij hebben belangrijke hulp uit het Marshallplan gekregen; c. wij hebben buitenlandse leningen aangegaan;

d. Bovendien hebben wij nóg ingeteerd op de aanwezige deviezenvoorraad. De baten uit dit alles bedroegen in

1947	ruim	2.500 millioen
1948		1.500 millioen
1949	bijna	1.000 millioen
1950	ongeveer	1.300 millioen

Het feit, dat deze bijzondere inkomsten in 1949 en 1950 het tekort op de betalingsbalans overtroffen, maakte het mogelijk de in de voorafgaande jaren sterk geslonken deviezenvoorraad weer wat bij te spijkeren. Als men op het standpunt staat, dat de opbrengst van het te gelde gemaakte Amerikaanse effectenbezit eigenlijk gereserveerd had moeten worden voor de terugbetaling van de in de Verenigde Staten opgenomen leningen, betekent dit gedeeltelijke herstel van de deviezenvoorraad echter minder dan het lijkt.

De betekenis van de overdrachten uit het buitenland kan moeilijk worden overschat. Uitgedrukt in het nationale inkomen van die jaren vertegenwoordigen zij in 1947 23 % daarvan, in 1948 12 %, in 1949 7 % en in 1950 tussen de 8 en 9 %. Hun bijdrage tot het nationale inkomen is ongetwijfeld veel groter geweest, omdat we juist uit de inkomsten de machines en materialen konden kopen, die nodig waren om de productie en de export op te voeren.

Aanvankelijk bestond de verwachting, dat de Marshall-hulp, die sedert 1 April 1948 een zo grote plaats onder deze overdrachten inneemt, zij het in afnemende mate, tot het einde van 1952 zou worden voortgezet. Thans echter laat het zich aanzien, dat deze hulp hetzij spoedig zal aflopen, hetzij geheel of grotendeels in dienst zal worden gesteld van een vergroting der productieve inspanning voor militaire doeleinden.

Het niet-militaire deel van onze volkshuishouding zal dientengevolge veel eerder op eigen benen moeten staan.

4. *Overdrachten aan het buitenland*

Naast de overdrachten *van* het buitenland staan de overdrachten *aan* het buitenland, met name die aan Indonesië. In de jaren 1946 tot en met 1949 heeft Nederland zich niet alleen grote offers getroost wegens uitzending van troepen en uit-

rusting naar Indonesië, maar het heeft zich ook genoodzaakt gezien belangrijke credieten aan dat land te verstrekken, teneinde Indonesië in de gelegenheid te stellen zijn financiële verplichtingen jegens Nederland te blijven vervullen. De opbrengsten van Nederlands kapitaal en Nederlandse arbeid in Indonesië, die het nationale inkomen *hier* hadden kunnen versterken (b.v. door invoer van Indonesische producten of betaling in deviezen) hebben wij in die jaren niet genoten. Voorlopig — en sinds de Ronde-Tafelconferentie blijvend — zijn zij aan Indonesië ter beschikking gesteld, waardoor ons over de laatste vijf jaar 1.500 millioen is ontgaan.
Van 1950 af is dit anders geworden en dragen de Nederlandse arbeid en Nederlandse investeringen in Indonesië weer aan ons nationale inkomen bij.
Voorzover echter Indonesië het crediet van 200 millioen opneemt, dat Nederland na de souvereiniteitsoverdracht heeft verstrekt, wordt deze bijdrage voor dat deel naar de toekomst verschoven.
De tientallen millioenen, die wij aan Nieuw-Guinea, en de millioenen, die wij aan het Surinaamse Welvaartsfonds ten koste leggen, verminderen ons nationale inkomen blijvend.

5. *Wat de Regering deed*

De financiële politiek van de Regering heeft op verschillende manieren aan de stijging van het nationale inkomen in de na-oorlogse periode krachtige steun verleend.

a. Geldsanering

In de eerste plaats door de geldsanering. Hierdoor werden de geldhoeveelheid en de goederenhoeveelheid weer met elkaar in evenwicht gebracht en een noodlottige inflatie voorkomen. Bovendien werden de mensen met in de oorlogsjaren gevulde portefeuilles weer aan het werk gezet.
Voorzover het geblokkeerde geld niet geleidelijk werd gedeblokkeerd, vloeide het op verschillende manieren naar de Schatkist:

a. door inschrijving op Staatsleningen (Grootboeklening, spaarcertificaten, later: investeringscertificaten en beleggingsrekening);

Lembaga Kebudajaan Indonesia
„Kon. Bataviaasch Genootschap
van Kunsten en Wetenschappen"

b. door inbetalinggeving ter voldoening van de aanslagen in de bijzondere heffingen;
c. door via de banken en institutionele beleggers in schatkistpapier of op speciale schatkistrekeningen te worden belegd.

Dit geld en de tegenwaarde van de in het buitenland opgenomen leningen verschafte de Staat de nodige financiële armslag in de tijd, dat de belastingmiddelen onvoldoende waren voor de financiering van het herstel.

b. Bevordering van investeringen

Van deze armslag is een ruim en zo goed mogelijk gebruik gemaakt. De productie is op de volgende manieren bevorderd door de uitgavenpolitiek van het Rijk.
Het Rijk heeft zelf belangrijke investeringen verricht;
het heeft bijgedragen aan investeringen van provinciën en gemeenten (waaronder de gemeentelijke woningbouw);
het heeft oorlogsschade-uitkeringen gedaan ten aanzien van onroerend goed en bedrijfsmiddelen;
het heeft grondverbetering gefinancierd en geholpen bij de financiering van de industrie;
het heeft de particuliere woningbouw gesubsidieerd;
het heeft aanzienlijke uitgaven gedaan voor research (o.a. Technisch Natuurwetenschappelijk Onderzoek), voor landbouw- en nijverheidsonderwijs, voor arbeidsbemiddeling en voor technische voorlichting op menigerlei gebied.
Voor dit alles zijn in de afgelopen jaren milliarden uit de schatkist gevloeid. Deze milliarden hebben werkgelegenheid en koopkracht verschaft en het productievermogen van ons land in hoge mate versterkt. Door deze uitgaven zijn zowel in de overheids- als in de particuliere sector rechtstreeks en indirect waardevolle opdrachten verschaft aan vele ondernemingen. En door die opdrachten hebben die ondernemingen de kans gehad om hun afschrijvingen te verdienen, voor vernieuwing en uitbreiding te reserveren en een behoorlijke winst uit te keren.

c. Andere maatregelen in de financiële sector

Er is veel gekermd over de stroeve deblokkeringspolitiek, over de moordende bijzondere heffingen, de verpletterende be-

lastingdruk, de rentepolitiek, de dividendbeperking en het kortwieken van de beurs. Ondanks alle gekerm hebben ook de particuliere investeringen zich goed kunnen ontwikkelen. Het particuliere bedrijfsleven heeft, voor het grootste deel met eigen middelen, een productievermogen opgebouwd, dat in staat stelt tot een belangrijk hogere productie en een belangrijk grotere export dan voor de oorlog bestond.

Dat de financiële politiek van de Regering, door de genoemde maatregelen, het herstel en de ontplooïing der nationale productie zou hebben geremd, acht ik een volstrekt onbewezen stelling. Ik ben bereid de stelling te verdedigen, dat de Regeringspolitiek integendeel een sneller en meer harmonisch herstel van het land heeft bevorderd.

De taak der productiebevordering, die in de naoorlogse herstelperiode op de Overheid rustte, behoeft intussen niet in allen dele blijvend te zijn. Wegen, bruggen en openbare verkeersmiddelen bevinden zich weer in een zeer redelijke staat. De grote investeringen in de openbare nutsbedrijven (gas, electriciteit, waterleiding) zullen over een paar jaar achter de rug zijn. Over enige tijd zal ook de rijksbijdrage voor de oorlogsschadevergoeding aan particulieren tot een lager peil kunnen worden teruggebracht. Hierdoor zal de Staat een kleiner deel van het nationale inkomen nodig hebben en bij voldoende besparingen zullen lagere publiekrechtelijke lichamen (als provinciën en gemeenten) en het particuliere bedrijfsleven meer ruimte krijgen om hun investeringen uit te breiden. Intussen wordt deze ontwikkeling helaas verstoord door de noodzakelijke verhoging der militaire uitgaven!

d. Deviezenpolitiek

Tot het snelle en harmonische herstel van ons land heeft naar mijn mening ook meegewerkt het door de Regering gevoerde beleid ten aanzien van het handels- en betalingsverkeer met het buitenland.

De deviezenpolitiek vormde na de bevrijding één van de belangrijkste en moeilijkste onderdelen van de financiëel-economische politiek.

Opvoering van de deviezeninkomsten en de zorg voor een goed

gebruik van de beschikbare buitenlandse betalingsmiddelen stonden daarbij op de voorgrond. Verhoging van de export, de zichtbare zowel als de onzichtbare, was een gebiedende eis. Deze verhoging mocht echter de binnenlandse consumptie niet doen dalen tot een peil, dat voor de arbeidsproductiviteit schadelijk zou zijn. Door een stelsel van exportvergunningen hield de Regering dit in de hand.

Anderzijds mocht de binnenlandse koopkracht niet zo sterk worden, dat een te groot gedeelte van de goederen, die voor de export in aanmerking kwamen, afzet konden vinden op de binnenlandse markt. De geldblokkering en de hoge belastingen hebben in dit opzicht nuttig werk gedaan. Ook het in bedwang houden van lonen en prijzen was een wezenlijk onderdeel van de politiek van bevordering van de export. Door deze politiek is het binnenlandse evenwicht bewaard en is een stijging van de productiekosten tegengegaan.

Tot de internationale doorbraak van de liberalisatiegedachte (het vrijlaten van de handel) had de Regering de deviezenbesteding in de hand. De afgifte van deviezen was gebonden aan een invoervergunning of iets dergelijks. Hoeveel koopkracht er in het binnenland beschikbaar was, deed voor de deviezenbesteding niet ter zake. Men kon slechts dat bedrag aan deviezen besteden, dat door de Regering werd beschikbaar gesteld en slechts voor die doeleinden, die de Regering toelaatbaar vond. Wel was de vrijheid van de Regering beperkt door handels- en betalingsaccoorden, maar er bleef een grote mate van beslissingsbevoegdheid bestaan. Daarvan heeft de Regering gebruik gemaakt om voorrang te geven aan de invoer van goederen, die het meest aan de welvaart ten goede kwamen. Zij kon de verhouding vaststellen tussen de invoer van consumptiegoederen en productiemiddelen. Zij schonk bijzondere aandacht aan de vraag of de invoer van bepaalde goederen bijdroeg tot het deviezenverdienend vermogen van het land en of die invoer daarom voorrang vereiste. *Door deze contrôle op de besteding van deviezen, naast de loon- en prijspolitiek, kon het tekort op de betalingsbalans gehouden worden binnen de grenzen van de middelen, die tot dekking van het tekort werden verkregen.*

De liberalisatiepolitiek nu heeft ten gevolge, dat èn wat de omvang èn wat de samenstelling van de import betreft, de Regering snel bezig is haar zeggenschap te verliezen. De invoer, voor zover die komt uit de landen, die lid zijn van de Europese Betalings Unie, is voor 60% vrij wat het geliberaliseerde deel betreft. Voor zover hij uit België en Luxemburg komt, is hij zelfs voor 95% vrij.
Practisch betekent dit echter een liberalisatie van een veel groter deel van de invoer, omdat door het Belgische gat zeer vele goederen ook uit het niet geliberaliseerde deel ons land kunnen binnenstromen. Slechts daar, waar de Regering alleen de invoer bepaalt, zoals bij een deel van de agrarische grondstoffen het geval is, blijft een doeltreffende contrôle mogelijk.

e. Binnenlandse geldpolitiek

Feitelijk is echter nu reeds het volle gewicht van de betalingsbalanspolitiek verschoven naar het terrein van de binnenlandse geldpolitiek. Binnenslands dient er evenwicht te zijn tussen de nationale productie plus de overdrachten *uit* het buitenland min de overdrachten *aan* het buitenland aan de ene kant en de beschikbare koopkracht aan de andere kant.
Dit evenwicht is van beslissende betekenis.
Dat de beschikbare koopkracht kan stijgen boven dit evenwichtspeil door geld in omloop te brengen, dat niet is „verdiend", weten wij allen. De Staat kan zich daaraan schuldig maken door meer uit te geven, dan door hem uit belastingen en uit op de vrije markt geplaatste leningen wordt verkregen, met andere woorden: als de Staat meer uitgeeft dan aan de koopkracht van anderen uit het lopende inkomen wordt onttrokken. De banken kunnen zich daaraan schuldig maken door meer geld uit te lenen dan bij hen uit lopend inkomen wordt belegd. Zolang de productie nog kan worden opgevoerd, mag ook de geldhoeveelheid worden uitgezet in overeenstemming met de productievermeerdering, die op korte termijn zal worden verkregen. Dit levert in de regel geen gevaar op.
Maar als de geldvermeerdering de productievermeerdering overtreft is er gevaar voor inflatie aanwezig. En bij inflatie — althans een inflatie, die niet evenwijdig loopt met een gelijke

inflatie in de rest van de wereld — wordt de beschikbare koopkracht te groot om de betalingsbalans in evenwicht te kunnen houden.
De overvloedige koopkracht stort zich immers niet alleen op de goederen van binnenlandse oorsprong, maar bovendien vermeerdert zij de vraag naar buitenlandse goederen. Hierdoor wordt de hoeveelheid goederen, voor de uitvoer bestemd, kleiner en de invoer dreigt groter te worden. Zo wordt de betalingsbalans scheef getrokken.
Daarnevens heeft de overtollige koopkracht tot gevolg een verhoging van de kostprijs van het binnenlandse product, waardoor de exportmogelijkheid nogmaals wordt verminderd, hetgeen opnieuw de betalingsbalans ongunstig beïnvloedt. Slagen wij er niet in dit te voorkomen, dan zal op onze deviezenvoorraad snel worden ingeteerd. Dan komen wij weldra onder de feitelijke curatele van de organen der Europese Betalings-Unie en van de O.E.E.C. (de organisatie van de Marshall-landen) en is ook de kans op de tot standkoming van de Benelux verkeken.
Op de moraal, die hieruit getrokken moet worden, kom ik aan het slot van mijn beschouwing terug.

HOOFDSTUK 2

EEN SOCIAAL RECHTVAARDIGE VERDELING VAN HET NATIONALE INKOMEN

De welvaart van een volk wordt niet enkel bepaald door de grootte van zijn nationale inkomen, maar mede door een sociaal rechtvaardige verdeling daarvan. Over wat onder een sociaal rechtvaardige verdeling moet worden verstaan, kunnen urenlange verhandelingen worden geleverd. Ik geef maar een paar eenvoudige aanduidingen:

1. De eerste levensbehoeften moeten binnen het bereik van de massa der bevolking worden gebracht, ook binnen het bereik der minst draagkrachtigen.

2. Al te grote welvaartverschillen moeten worden vermeden.
3. Er moet een redelijk verband blijven bestaan tussen de hoeveelheid en de kwaliteit van iemands bijdrage aan de gemeenschap en hetgeen hij ten behoeve van zijn persoon en gezin aan het product van de gemeenschap onttrekt.

De primaire maatschappelijke inkomstenverdeling (inkomstenverdeling, vóórdat de overheid ingrijpt) houdt met deze beginselen onvoldoende rekening. Er is dus aanleiding — indien dit met de rechtsovertuiging, die in een volk leeft, strookt — om op deze primaire inkomstenverdeling een aantal correcties toe te passen, die men kan aanmerken als een „herverdeling van het maatschappelijke inkomen".
Vooral in een periode als die, welke wij in en na de oorlog hebben doorleefd, waren er goede argumenten om aan de verdeling en herverdeling van het maatschappelijke inkomen bijzondere aandacht te wijden:

1. Een bepaalde groep had van de omstandigheden geprofiteerd.
2. Een ander deel van de bevolking had zwaar geleden.
3. Sommige groepen van de bevolking waren vóór de oorlog sterk onderbetaald geweest.
4. De algemene prijsstijging bracht na de oorlog bepaalde groepen sterk in de verdrukking.
5. Voor de juiste vervulling van de overheidstaak waren zeer vele middelen nodig, die naar billijkheid moesten worden opgebracht.

Op deze gronden heeft het streven naar een sociaal rechtvaardige verdeling van het maatschappelijke inkomen in de naoorlogse financiële politiek der Regering een belangrijke plaats ingenomen. Dit is met name tot uiting gekomen in:

a. De loon- en prijspolitiek, inbegrepen de politiek ten aanzien van huren, pachten, rente en dividenduitkeringen.
b. De rantsoenerings- en subsidiepolitiek.
c. De oorlogsschadeuitkeringen.
d. De sociale politiek in engere zin, inbegrepen de pensioenpolitiek en last but not least
e. De belastingpolitiek.

De loon- en prijspolitiek en de rantsoenerings- en subsidiepolitiek zijn er op gericht geweest ons land te behoeden voor de inflatiespiraal (vooral in de tijd van goederenschaarste). Verder was het doel een zoveel mogelijk verantwoorde primaire inkomensverdeling te bevorderen. De koopkracht van de meest kwetsbare bevolkingsgroepen moest tegen de gevolgen van de prijsstijgingen zo goed mogelijk worden beschermd.
Vooral de subsidiepolitiek en de oorlogsschadeuitkeringen hebben grote offers van de Schatkist gevraagd, van ¾ tot meer dan 1 milliard gulden per jaar. De sociale politiek in engere zin, waaronder ik onder meer betrek de ouderdomsvoorziening, de kraamgelden, de verhoging van verschillende sociale renten, de pensioentoelagen en de zorg voor evacué's, heeft honderden millioenen per jaar gekost.

Belastingpolitiek

De belangrijkste inkomencorrecties zijn intussen door de belastingpolitiek tot stand gebracht. De belastingen, inclusief de bijzondere heffingen, brachten in de jaren 1946 tot en met 1950 respectievelijk rond 1750 millioen, 3 milliard, 6 milliard, 5 milliard en 5 milliard op. Deze bedragen vertegenwoordigen respectievelijk 19%, 27%, 47%, 36% en 32% van het nationale inkomen. Zonder de bijzondere heffingen bedroegen de belastingopbrengsten 19%, 26%, 31%, 31% en 31% van het nationale inkomen. Ten aanzien van de directe belastingen (loon- en inkomstenbelasting) werden verlichtingen aangebracht aan de voet. Tevens werd er aandacht besteed aan de gezinsomvang en werd de progressie versterkt.
In de indirecte belastingen, met name ten aanzien van de omzetbelasting, werd een belangrijk element van progressie ingevoerd. Het aantal van belasting vrijgestelde eerste levensbehoeften werd aanzienlijk uitgebreid. De tarieven worden hoger, naarmate de goederen minder noodzakelijk zijn en het weeldekarakter ervan toeneemt.
Aangezien de schoolgeldheffing met de aanslagen in de inkomstenbelasting samenhangt, kwam ook daarin de progressiegedachte meer tot haar recht, terwijl laatstelijk tot een aanmerkelijke verlaging van het tarief der schoolgelden besloten werd.

Prof. Goudriaans critiek

Tegen dit hele stuk financieel beleid, dat is gericht op een sociaal meer rechtvaardige verdeling van het volksinkomen, is, zoals bekend, al sinds jaren een hevige critiek gaande. Ik heb geen behoefte hier in te gaan op het populaire geschimp van de conservatieve pers. Maar wel zou ik gaarne eens een ogenblik stil staan bij de beschouwing aan dit onderwerp gewijd door prof. J. Goudriaan in zijn Delftse afscheidscollege van juist een jaar geleden, dat hij in druk heeft opgedragen aan zijn overleden vrienden Prof. Bonger en F. M. Wibaut.

Prof. Goudriaan zegt daarin het volgende *:

„De kern van de politieke strijd is de strijd om meer welvaart voor de grote massa. Op het eerste gezicht lijkt het of men dit goede doel kan bereiken langs twee verschillende wegen: de korte, door het vrijwel plotseling aanbrengen van veranderingen in de verdeling van het maatschappelijk inkomen, de lange en langzame door het geleidelijk maar gestadig verhogen van de productiviteit.

Bijna iedereen die zich voor het eerst met maatschappelijke vraagstukken bezig houdt, hetzij op zijn twintigste of op zijn vijftigste jaar, wordt bekoord door de schijnbare directheid van de korte weg. Verhoging van de laagste lonen, zoals b.v. in de landbouw met vele tientallen procenten, ultrazware belastingen op hoge inkomens ter „herverdeling van het maatschappelijk inkomen" en dan weer subsidies op de eerste levensbehoeften om hun prijzen „binnen het bereik te brengen van de grote massa" schijnen hem afdoende en voor de hand liggende middelen. En met een zeker minachtend medelijden denkt hij aan vroegere generaties van sociale hervormers, wien het klaarblijkelijk aan moed en doortastendheid moet hebben ontbroken; vermoedelijk waren deze oude en verouderde lieden ook niet voldoende geïnspireerd door het hoge ideaal van sociale rechtvaardigheid. Maar hij vergist zich. De korte weg was ook reeds aan de ouden bekend. Zij hebben hem welbewust niet gekozen omdat zij wisten en weten dat hij niet naar het doel leidt, maar

* Prof. Dr Ir J. Goudriaan, Productivisme en Democratie, uitg. v/h Comité ter bestudering van Ordeningsvraagstukken.

uitkomt in een doolhof van verbitterde maatschappelijke strijd en nationale verzwakking."

En verder:

„ „Slechts het *verbruiks*fonds der bezittende klassen is beschikbaar", is reeds door de vroegere socialistische schrijvers geconstateerd en dit is nog alleen beschikbaar indien de totale productie niet zou achteruitgaan — welke achteruitgang bij nivellering der inkomens met zekerheid optreedt.
Op grond van deze verstandelijke, analytische overwegingen hebben constructieve maatschappelijke hervormers uit een vroeger tijdvak, mannen als wijlen Bonger en Wibaut, nooit enige sympathie gehad voor de schijnbaar gemakkelijke en korte weg van de „herverdeling". Het is de weg van de domheid, de onkunde of de demagogie — nooit de weg van de duurzame vooruitgang.
En toch, zullen sommigen Uwer mij misschien tegenwerpen, toch zijn wij het doel reeds een goed stuk genaderd. De index van de reële lonen in Nederland staat voor de landbouw in vergelijking met 1938 (= 100) op 120, voor de industrie op rond 105, met inbegrip van de kindertoeslag.
De index van de productiviteit staat voor de industrie op rond 86, voor het bouwbedrijf op 80, voor de steenkoolmijnen op 75.
Ziedaar dus een prachtig resultaat van de herverdelingspolitiek: flinke stijging van de welvaart voor de grote massa bij gedaalde productiviteit.
Inderdaad een prachtig resultaat voor hem, die zijn gezond verstand buiten werking heeft gesteld. Want hoe is dit resultaat bereikt?"

Weerlegging

Aldus prof. Goudriaan. Hij betoogt dus, dat de politiek, die de regering heeft gevoerd (het zwaar belasten van de hoge inkomens en het steunen van de groepen met lage inkomens) zou hebben geleid tot een lage arbeidsproductiviteit. Ik teken hierbij aan:

1. In 1938 waren er ongeveer 300.000 werklozen. Bij grote werkloosheid is de arbeidsproductiviteit voor de *werkenden*

altijd verhoudingsgewijs hoog. In de eerste plaats, omdat men veelal de vlugste arbeiders het langst in dienst houdt en de minder snelle ontslaat en in de tweede plaats, omdat het arbeidstempo kan worden opgevoerd doordat de arbeiders, die in de fabriek blijven, bang zijn werkloos te zullen worden.
2. De arbeidsproductiviteit in de totale productie was volgens het Centraal Planbureau in 1949 98 procent van de vooroorlogse. En dat in een jaar, waarin practisch volledige werkgelegenheid bestond.
3. In vele bedrijven wordt nog lang niet doelmatig genoeg gewerkt, de efficiency laat nog veel te wensen over, vooral wegens gebrekkige rekenmethoden, gebrekkige organisatie en gebrekkige loonstelsels. Deze ondoelmatige werkwijze en de als gevolg daarvan verlaagde arbeidsproductiviteit houdt echter met de „herverdeling" geen enkel verband.
4. Voor de opvoering van de efficiency is ook niet bevorderlijk geweest het feit, dat men in de na-oorlogsjaren voor bijna alles, wat wordt voortgebracht, gemakkelijk een goede prijs kan maken; ook dit mag men zeker niet zonder meer op rekening van de „herverdeling" stellen.
5. Het zou zeer interessant zijn te weten, hoe de arbeidsproductiviteit in ons land zich zou hebben ontwikkeld bij een minder sociale politiek en uit dien hoofde minder rust in de bedrijven en méér stakingen.

Het beeld, dat Goudriaan geeft van de arbeidsproductiviteit, is somberder dan nodig is.
Maar behalve op de volgens hem lage arbeidsproductiviteit, die het gevolg zou zijn van de „herverdelingspolitiek", wijst hij op twee andere, naar zijn mening, fatale gevolgen van de gevoerde politiek, n.l.:

1e. Door de „herverdelingspolitiek" komt er te weinig kapitaal beschikbaar voor de uitbreiding en vernieuwing van het productieapparaat. Dit maakt ons land blijvend afhankelijk van het buitenland en met name van Amerika.
2e. De „herverdelingspolitiek" haalt het geld in hoofdzaak weg bij die groepen in het economische leven, die juist in de eerste plaats de stoot moeten geven tot verhoging van de productiviteit.

Goudriaan noemt als slachtoffers van het gevoerde beleid de gepensionneerden en renteniers, de bezitters van onroerend goed en de intellectuele beroepen (leraren en professoren, ingenieurs, dokters enz.). Hij spitst echter zijn argumenten voornamelijk toe op de groep van de intellectuele beroepen.
We zullen beide argumenten afzonderlijk bezien.

Ad. 1. De kapitaalvoorziening

Om te bewijzen, dat de kapitaalvoorziening in gevaar komt, geeft Goudriaan als voorbeeld enige cijfers over de Nederlandse besparingen.
In 1913 zouden deze rond 12 procent hebben bedragen van het nationale inkomen. In de periode 1925—1930 gemiddeld 18,5 procent. Daartegenover stelt hij, dat Nederland in 1946 en 1947 niet spaarde maar inteerde en dat de besparingen in 1948 maar 3 procent van het nationale inkomen beliepen.
Deze cijfers zijn echter in hoge mate misleidend. In de eerste plaats omdat de vergelijkingsjaren verkeerd gekozen zijn en in de tweede plaats, omdat de gekozen cijfers geen aanwijzing geven van de omvang der na-oorlogse investeringen.

1. Wat betreft de keuze der *vergelijkingsjaren:* de periode van 1925—1930 was er een van hoge welvaart. Die welvaart steunde op de voordelen, die velen in Nederland uit de eerste Wereldoorlog hadden getrokken, op een overvloed van rijkdom uit Indonesië en op hoge opbrengsten van onze overige beleggingen in het buitenland (b.v. Amerikaanse effecten).
Dat er in die tijd veel gespaard kon worden is dus geen wonder. Helaas laat Goudriaan in zijn vergelijking de jaren tussen 1930 en 1940 buiten beschouwing. In die tijd waren de investeringen maar heel klein en werd van socialistische zijde tevergeefs aangedrongen op een actieve investeringspolitiek. Zulk een politiek zou tot op zekere hoogte ook met een „herverdeling" gepaard zijn gegaan.
Met de achterstand, die in die jaren door nalatigheid op dat gebied is ontstaan, hebben wij thans nog te kampen.
2. Wat betreft de *na-oorlogse besparingen:* baart het verwondering, zo vraag ik, dat er in de eerste na-oorlogsjaren aanvankelijk niet is gespaard en in 1948 nog maar weinig? De

nationale productie had zich van de gevolgen der oorlogsverwoestingen nog niet hersteld, een grote achterstand in de voorziening van de bevolking met consumptiegoederen (met name van duurzame verbruiksgoederen als textiel, potten en pannen, meubelen enz.) moest worden ingehaald en het prijsniveau steeg gestadig. Kan men besparingen van enige betekenis verwachten in een gezin, waarvan de leden ondervoed zijn, huisraad en kleding dringend aanvulling behoeven en het inkomen 25 procent of meer is gedaald?

Intussen, had Goudriaan over de laatste gegevens beschikt, dan had hij kunnen constateren, dat in 1949 de nationale besparingen al weer tot 13,9 procent van het nationale inkomen waren gestegen. Dit is een hoger cijfer dan dat van 1913! In 1950 zal het waarschijnlijk niet veel lager zijn. En dat ondanks de „herverdelingspolitiek"!

3. Wat betreft de investeringen na de oorlog: de investeringen zijn reeds van 1946 regelmatig belangrijk *toegenomen*, zoals uit de volgende cijfers blijkt:

Investeringen in de jaren 1946 t/m 1950
(in milliarden guldens)

	1946	*1947*	*1948*	*1949*	*1950*
Overheid (Rijk, provinciën, gemeenten)					
Bruto investeringen	0,37	0,43	0,68	0,76	0,94
Afschrijvingen	0,40	0,52	0,54	0,45	0,58
Netto investeringen	—0,03	—0,09	0,14	0,31	0,36
Particulier bedrijfsleven *					
Bruto investeringen	1,3	2,01	2,7	3,16	3,82
Afschrijvingen	0,9	1,1	1,2	1,46	1,64
Netto investeringen	0,4	0,91	1,5	1,7	2,18
Voorraadvorming	0,4	0,69	0,4	0,75	1,01

* De investeringen in bedrijven der lagere publiekrechtelijke lichamen (gemeentebedrijven e.d.) zijn begrepen onder het hoofd „Particulier bedrijfsleven", dus niet onder „Overheid".

	1946	*1947*	*1948*	*1949*	*1950*
Totaal netto-investeringen plus voorraadvorming van overheid en particulieren	0,77	1,51	2,04	2,76	3,55
Uitgedrukt in procenten van het nationale inkomen in die jaren	8,2	13,4	16,0	19,6	22,7

De posten bruto-investeringen geven aan het totaal van de bedragen, die in een bepaalde periode zijn aangewend om nieuwe machines en andere productiemiddelen in het productieproces in te schakelen. Bij de bepaling van deze bedragen houdt men er echter nog geen rekening mee, dat intussen de oude installaties in waarde verminderen door slijtage en veroudering. Deze waardevermindering vindt men in de post afschrijvingen. De netto-investeringen, die worden gevonden door van de bruto-investeringen de afschrijvingen af te trekken, geven dus aan, hoeveel er in een bepaalde periode per saldo aan nieuwe investeringen werkelijk is *bijgekomen*.

Vergelijkt men deze cijfers met de bovengenoemde cijfers over de besparingen, dan blijkt, dat de investeringen de besparingen na de oorlog aanzienlijk hebben overtroffen. De cijfers betreffende de besparingen geven dus inderdaad geen aanwijzing voor de grootte van het bedrag, dat na de oorlog in Nederland is geïnvesteerd. Het feit, dat wij na de oorlog zoveel meer geld konden besteden aan vernieuwing van het productieapparaat, de bouw van bruggen, huizen enz. dan wij zelf spaarden, is voor een deel te danken aan de verkoop van buitenlandse bezittingen (o.m. Amerikaanse effecten) en voor een deel aan de leningen en schenkingen, die van het buitenland werden verkregen.

Zeker, dit zijn geen blijvende bronnen en wij zullen er ons — beter vroeg dan laat — op moeten gaan instellen, dat besparingen en investeringen meer met elkaar in evenwicht dienen te komen. Zo mogelijk door opvoering der besparingen, zo nodig door vermindering der investeringen.

Maar wij kunnen niet anders dan dankbaar zijn — ook Goudriaan zal dit niet ontkennen — dat ons enige jaren werden gegund, waarin de nijpendste investeringsbehoeften konden worden vervuld zonder dat de levensstandaard der bevolking daaronder ernstig heeft behoeven te lijden. In deze jaren werd het productie-apparaat van ons land aanzienlijk versterkt en kon de arbeidsproductiviteit zich goeddeels herstellen. Hoe zou het herstel in feite zijn geweest, indien de bedoelde overdrachten uit het buitenland er eens niet waren geweest, en als de investeringen waren beperkt gebleven tot wat de besparingen, die zonder „herverdeling" vrijwillig door ondernemingen en grote inkomens zouden zijn opgebracht, hadden toegelaten?
Ik twijfel er niet aan, of wij zouden thans zitten met een veel slechtere economische toestand en een afschuwelijk sociaal probleem. Waarschijnlijk zouden wij minder afhankelijk zijn geworden van Amerika, maar méér van Rusland.

Ad 2. De „*slachtoffers*" van de herverdelingspolitiek

Goudriaan stelt, dat de herverdelingspolitiek vooral haar slachtoffers heeft gemaakt onder de trekkers van vaste of semi-vaste inkomens, de gepensionneerden, renteniers enz.
Dit is echter niet juist. Dat deze groepen in vele opzichten zwaar getroffen zijn is in de eerste plaats het gevolg van de prijsstijgingen, die na de oorlog zijn opgetreden. Terloops mag er even aan worden herinnerd, dat de prijsontwikkeling in ons land eerder gunstig dan ongunstig afsteekt bij het prijsverloop in de meeste andere Europese landen, die in de oorlog betrokken zijn geweest. Ook in Amerika is het niet veel beter. De meeste Amerikanen hebben op het ogenblik bijna het dubbele van hun inkomen in 1940 nodig om op hetzelfde niveau te kunnen leven. Ik wil er echter op wijzen, dat juist de groepen met kleinere vaste inkomens het meest gebaat zijn geweest bij de maatregelen (prijsbeheersing, subsidiepolitiek, en zelfs de belastingpolitiek), die de regering na de oorlog heeft genomen. Zonder deze maatregelen zou hun koopkracht belangrijk méér zijn aangetast dan nu het geval is.
Wat de beoefenaars der intellectuele beroepen betreft, iedereen is het er wel over eens, dat hun inkomen altijd pleegt achter te

blijven in een tijd van algemene prijs- en loonstijgingen. Dit is een oud maatschappelijk verschijnsel, dat zich voordoet, *onafhankelijk* van elk overheidsingrijpen in de inkomensverdeling. Het feit, dat wij op het ogenblik de hogere inkomens extra zwaar belasten, verzwaart ongetwijfeld de positie der intellectuelen in deze tijd. Het is een tot nog toe onopgelost vraagstuk hoe men hier aan tegemoet kan komen, zonder een fundamentele wijziging aan te brengen in de maatschappelijke waardering van de intellectuele arbeid. Zou aan de intellectuelen een veel hoger inkomen worden betaald, dan bestond het probleem niet. En de moeilijkheden zouden zich ook niet voordoen, als men er toe over zou gaan, om mensen, die een bepaalde studie achter de rug hebben, minder belasting te laten betalen dan anderen, die een even hoog inkomen hebben. Tegen het geven van dergelijke belastingvoordelen bestaan echter nogal wat bezwaren.
Gaat men nog eens precies na, wat de critiek van Goudriaan is met betrekking tot het achterblijven van de intellectuele beroepen, dan blijkt zijn hoofdbezwaar te zijn, dat *een herverdelingspolitiek ten gunste van deze groepen ontbreekt.*
Welnu, het kan zeer op zijn plaats zijn te pleiten vóór een herverdelingspolitiek ten gunste van deze groepen. Maar zulk een pleidooi past beslist niet in het betoog van prof. Goudriaan, omdat hij zich juist wilde keren *tegen* elke herverdelingspolitiek!

HOOFDSTUK 3

DE BESTEDING VAN HET NATIONALE INKOMEN

We hebben nu gezien, dat het van belang is voor de volkswelvaart, hoe groot het nationale inkomen is en hoe het over de verschillende groepen in de samenleving wordt verdeeld. Maar er is daarnaast nog een derde factor van groot gewicht: de verdeling van het nationale inkomen tussen consumptie en investeringen, de verdeling dus in een deel, dat we verbruiken en een deel, dat we aanwenden voor de opbouw en uitbreiding van ons productieapparaat.

Investering en verbruik

Wanneer het nationale inkomen wordt „opgesoupeerd", d.w.z. wanneer *niet* een gedeelte ervan wordt gebruikt voor de noodzakelijke vervanging, vernieuwing en uitbreiding van het productieapparaat, ondermijnt men het nationale inkomen van de volgende jaren. Men verteert dan het kapitaal, dat nodig is om nieuwe machines voor te kopen en dan schieten — vooral in een land als Nederland met zijn sterk toenemende bevolking — de productiemiddelen spoedig tekort om de arbeiders, die zich nu eenmaal in steeds groter getale komen melden, aan het werk te kunnen houden. Het gevolg van een dergelijke politiek zou dus zijn een snel stijgende werkloosheid.

In de jaren na de bevrijding is, zoals we hebben gezien, het gedeelte van het nationale inkomen, dat aan investeringen wordt besteed, gestadig gestegen. Tot 1948 steeg het verbruik per hoofd der bevolking nog steeds. Nadien is het echter iets gedaald. Het volksinkomen is echter na 1948 nog verder gestegen. Dit betekent dus, dat de vermeerdering van het volksinkomen per hoofd der bevolking sinds 1948 geheel ten goede is gekomen aan een stijging van de investeringen.

Op de goede weg?

Nu zal men, denkend aan de toekomstige welvaart en aan de toekomstige werkgelegenheid, zeggen: Dat gaat de goede kant uit. Maar toch is er reden tot ernstige twijfel, of wij op dit punt wel op de goede weg zijn.

Onze normale middelen (het bedrag aan afschrijvingen en lopende besparingen) schieten nl. tekort om de investeringen op het huidige peil te financieren. Er zijn goede gronden om aan te nemen, dat de investeringen in 1950 de normale middelen met meer dan een milliard gulden hebben overtroffen.

De financiering heeft voor het ontbrekende gedeelte plaats gevonden doordat stilliggende gelden weer in omloop werden gebracht, en doordat men gelden, die men in afwachting van andere bestemmingen voor korte tijd had belegd, meestal door middel van kortlopende leningen aan de schatkist, voor investering ging besteden.

Onder normale omstandigheden zou een en ander hebben

geleid tot vergroting van de hoeveelheid geld in omloop. Dit effect is nu echter voorkomen, doordat tegenover de hier gesignaleerde inflatoire kracht (kracht die werkt in de richting van inflatie) andere krachten werkten in tegenovergestelde richting.
In 1950 hadden wij, zoals bekend, een belangrijk tekort op onze betalingsbalans, dat wil zeggen, dat Nederlanders in totaal méér aan het buitenland moesten betalen dan ze uit het buitenland ontvingen. Die verrekeningen met het buitenland geschieden in vreemde geldsoorten (deviezen) en deze deviezen worden gekocht en verkocht via De Nederlandsche Bank. Wanneer er nu, zoals het geval was, een tekort is op de betalingsbalans, dan moet De Nederlandsche Bank dus meer deviezen verkopen dan ze zelf koopt. Verkoopt De Nederlandsche Bank deviezen, dan geeft ze buitenlands geld af in ruil voor guldens. Als ze meer deviezen verkoopt dan ze koopt, dan ontvangt De Nederlandsche Bank dus meer guldens dan ze uitgeeft, of te wel: er verdwijnt geld uit de circulatie naar De Nederlandsche Bank. Ziehier de kracht, die gestaan heeft *tegenover* de bovenvermelde inflatoire kracht. De beide krachten hebben elkaar ongeveer in evenwicht gehouden en daarom is de geldhoeveelheid in ons land in 1950 ook niet vermeerderd.
Maar — en dit is belangrijk — De Nederlandsche Bank was alleen tot het afgeven van een dergelijk extra bedrag aan deviezen in staat dank zij de Marshall-hulp.

Het grote probleem

Het is duidelijk, dat naarmate de Marshall-hulp vermindert — en deze loopt thans snel af — De Nederlandsche Bank dit afgeven van extra deviezen niet kan volhouden. Houdt de Marshall-hulp op, dan houdt dus tegelijkertijd de tegen de inflatie gerichte deflatoire kracht op. Dit betekent:
Bij het eind van de Marshall-hulp dreigt, indien het huidige hoge investeringsvolume wordt gehandhaafd naast het bestaande verbruikspeil, een ernstige inflatie.
Nu moet hierbij worden opgemerkt, dat ook de inflatoire kracht niet onbeperkt blijft werken. Immers, het mobiliseren van stilliggende gelden en het herbestemmen van korte beleggingen

kan ook niet onbeperkt worden voortgezet, omdat aan deze middelen betrekkelijk spoedig een eind komt.
Als dat punt is bereikt zal het investeringsvolume in overeenstemming moeten worden gebracht met het bedrag der afschrijvingen plus de lopende besparingen. Zoals ik al zei ligt dit bedrag thans ten minste een milliard gulden lager dan het investeringspeil van 1950.
Nu is het zeker, dat men ondanks deze feiten zal willen trachten het bereikte investeringspeil te handhaven. En men zal daarom een beroep doen op de geldscheppende banken (om crediet) en op de Staat. De Nederlandsche Bank heeft echter onlangs maatregelen genomen, die er toe leiden, dat de omvang van de credieten, die de banken kunnen verstrekken, is beperkt. Daarom is de kans, dat de banken een beroep om aanzienlijke uitbreiding van het crediet zullen inwilligen, stellig niet groot meer.
Het beroep op de Staat zal zich in twee vormen uiten: men zal belastingverlaging eisen (onder het motto: anders komt de uitbreiding van de industrie in gevaar) en men zal — vooral in de woningbouw — vragen om uitbreiding van de overheidssteun (z.g. aanvullende financiering).
Maar in beide gevallen zal de Staat aan deze wensen *niet* kunnen voldoen omdat inwilliging van deze eisen zou leiden tot inflatie en tot een onhoudbaar deviezentekort. Zij zullen dus moeten worden afgewezen.
Tenzij ons volk bereid is: hetzij de begroting te helpen ontlasten door aanvaarding van een vermindering van de consumptieve uitgaven van de Staat (b.v door bezuiniging op de levensmiddelen- of huursubsidies), hetzij rechtstreeks minder te verbruiken en meer te sparen, hetzij meer belasting te betalen.
Elk van deze drie mogelijkheden komt neer op beperking van het verbruik. De onvermijdelijke keuze waarvoor wij staan is dus: minder investeren of minder consumeren.

Derde weg?

De vraag kan worden gesteld: is er geen derde weg?
Wie zou deze vraag niet gaarne bevestigend beantwoorden! Dan zouden wij immers verlost zijn van de onaangename dwingende keuze.

Het zou daarom onverantwoord zijn de vraag niet ernstig te stellen en te onderzoeken. Maar het lijkt mij even onverantwoord de vraag lichtvaardig met een „Ja, er is een derde weg" te beantwoorden. Dit doende zou men immers de indruk vestigen, dat alles wel in orde komt zonder zware offers te vergen. Laat ons daarom in alle ernst de verschillende mogelijkheden nagaan.

1. Kunnen de overdrachten *door* het buitenland niet worden voortgezet?

De kans hierop is uiterst gering. De Marshall-hulp voor andere dan militaire doeleinden spoedt ten einde. Het zou bepaald gevaarlijk zijn op verdere hulp van die kant te rekenen, althans op hulp op enigszins vergelijkbare schaal als in 1949—1950 werd verkregen. Het feit, dat ter zake naar alle waarschijnlijkheid pas op het allerlaatste moment zal worden beslist, *mag* ons niet onvoorbereid vinden.

Het opnemen van nieuwe leningen in het buitenland is — als het al mogelijk is, en de kans komt mij uiterst gering voor — wel zeer onraadzaam. Onze schuldverplichtingen aan het buitenland zijn immers al bijzonder zwaar, en wij *mogen* eenvoudig niet lenen, als er geen vooruitzicht op het vermogen tot terugbetaling bestaat.

Het verder verkopen van buitenlandse beleggingen en investeringen komt nauwelijks in aanmerking, aangezien wij de belofte hebben gedaan voldoende bezit, met name in Amerika, aan te houden om reeds aangegane schulden daarmee te dekken.

Daar komt trouwens nog bij, dat de opbrengsten van de buitenlandse beleggingen, die wij nog over hebben, een onmisbare bijdrage leveren tot het verminderen van het tekort op de betalingsbalans. Verkopen wij deze beleggingen dan krijgen we er ook geen inkomsten meer van en wordt straks het tekort slechts groter.

2. Kunnen de overdrachten, die wij *aan* het buitenland doen, niet worden beperkt?

Aan onze lening aan Indonesië van 200 millioen zitten wij vast tot eind 1951. Aan de ontwikkeling van Suriname kunnen wij

ons niet onttrekken; dit zal eerder meer dan minder gaan vergen. Achter onze bijdragen aan Nieuw-Guinea stel ik een vraagteken. Deze zaak wordt door andere factoren beheerst dan ik mij bevoegd acht hier te bespreken.
In ieder geval staat wel vast dat de bedragen, die door de tot nu toe genoemde maatregelen kunnen worden gevonden, volstrekt onbetekenend zijn vergeleken met de grootte van het probleem, dat om een oplossing vraagt.

3. Kan onze deviezenvoorraad niet worden aangesproken?

Hier zit ongetwijfeld nog een zekere speling in, maar men overschatte die niet. De bestaande reserves zijn in verhouding tot onze jaarlijkse betalingsbalansomzet gering en thans leven wij nog in een economische opgang. Wij moeten bedacht zijn op een inzinking te eniger tijd en daarvoor een zeker minimum aan reserves achter de hand houden.
Ook met het oog op een eventuele oorlog en bezetting van ons land is een zekere deviezenreserve — uiteraard op een veilige plaats — onmisbaar.

4. Kan de lopende productie niet worden opgevoerd en kan dientengevolge onze export een hoger percentage van onze import gaan dekken, zodat ons tekort kleiner wordt?

Opvoering van de productie is zeker mogelijk en dient met alle daartoe geschikte middelen te worden nagestreefd.

Betoog van Vos

Ir H. Vos heeft over deze mogelijkheid in een artikel in „Het Vrije Volk" van 29 December 1950 onder het hoofd: „Militaire uitgaven worden hoger. Levenspeil toch te handhaven!" optimistische klanken doen horen. Hij schrijft daar als volgt:

„Ons nationale inkomen groeit nog steeds en vrij snel. Wij kunnen waarschijnlijk voor 1951 nog wel rekenen op een stijging van 5 à 6 procent ten opzichte van 1950, waarvan echter 1 à 1½ procent nodig is in verband met de groei van de bevolking om de normale behoeftenbevrediging op peil te houden. Daarnaast zullen wij moeten rekenen met het feit, dat — mede door de bewapening! — de grondstoffen, welke Neder-

land moet invoeren, meer in prijs zijn gestegen, voorlopig nog, dan onze uit te voeren goederen en diensten. Ten opzichte van het totale nationale inkomen zal er een teruggang ontstaan, welke, rekening houdend ook met een aantal niet ongunstige gevolgen, in de buurt van 2 à 2½ procent van dat nationale inkomen zal liggen.
Er blijft dan van de totale stijging van het nationale inkomen waarschijnlijk ongeveer 1½ à 2 procent, dat wil zeggen 200 à 300 millioen gulden over, die — nationaal gezien — kunnen worden besteed zonder aantasting van het levenspeil van de massa."

Aannemende, dat de militaire uitgaven met 400 millioen zullen moeten worden vergroot, komt Vos tot de conclusie, dat wij over 1951 ongeveer 150 millioen te kort komen. Hij acht het mogelijk die te vinden door de winsten te beperken en — zo nodig — door een geringe vermindering van investeringen en voorraadvorming.

Tegenargument

Tegen deze beschouwing van Vos heb ik één hoofdbezwaar, nl., dat dit gehele betoog er van uitgaat, dat het in 1950 bereikte peil van ons nationale inkomen op de hechte basis berustte van de eigen productieve inspanning van het Nederlandse volk, terwijl het voor een niet-onbelangrijk percentage steunde op hulp van buiten. Deze hulp is, zoals ik reeds bij herhaling deed opmerken, snel aan het aflopen. Rechtstreeks droeg deze hulp in 1950 — afgezien van de aanvulling van de monetaire reserves, die gelukkig, zij het op beperkte schaal, mogelijk was — ruim 6 procent tot het nationale inkomen bij. Maar indirect moet de betekenis van die hulp nog aanzienlijk hoger worden aangeslagen, omdat zij ons precies die belangrijke machines, onderdelen en grondstoffen opleverde, zonder welke ons productievermogen heel wat kleiner zou zijn geweest.
Over dit cardinale punt loopt Vos onbevangen heen; maar daardoor rust zijn conclusie op drijfzand. In verband met de vooruitzichten van de „gewone" Marshall-hulp (nu even afgezien dus van de militaire) is de toestand heel wat ongunstiger en zeer

veel ernstiger dan hij stelt, en dit te meer daar het de vraag is of de vermeerdering van de militaire uitgaven tot 400 millioen beperkt kan blijven.
Ik laat hierbij nog maar buiten beschouwing het gevaar dat ons productievermogen zou kunnen worden aangetast door de internationale grondstoffenschaarste — die nu de prijzen van de goederen, die wij op de internationale markten moeten kopen, tot onze schade al zo doet stijgen.
Maar zelfs àls de nationale productie blijft stijgen, betekent dit nog allerminst een evenredige verbetering van de betalingsbalans.
Ook als de productievergroting kan worden verkregen met het bestaande productieapparaat, zullen toch meer grondstoffen moeten worden ingevoerd. Niet de totale productietoeneming komt dus ten goede aan de betalingsbalans.
Is nu ook nog uitbreiding resp. vernieuwing van het productieapparaat noodzakelijk om de grotere productie te kunnen verkrijgen, dan moeten behalve grondstoffen ook kapitaalgoederen (machines e.d.) worden ingevoerd, of althans de grondstoffen daarvoor. Ook dat kan het voordeel, dat er voor de betalingsbalans aan de productievergroting zit, verminderen.
Verder moet men er nog rekening mee houden, dat de grotere productie leidt tot vermeerdering van de inkomens (meer winst, meer arbeidsloon) in het binnenland. En dit inkomen zal allicht weer worden besteed, hetzij in het binnenland, hetzij in het buitenland. Op deze wijze kan het òf er toe leiden, dat goederen, die voor export geschikt zijn, toch in het binnenland blijven, òf oorzaak zijn van een vergroting van de import. In beide gevallen kost het deviezen en in beide gevallen is het deviezenvoordeel, dat voortvloeit uit de productievergroting, kleiner dan op het eerste gezicht het geval lijkt te zijn.
Tenslotte moeten we ook nog rekening houden met de mogelijkheid, dat de prijzen van onze exportproducten dalen, als we proberen er meer van uit te voeren. Daarbij moeten we vooral bedenken, dat het nu eenmaal zo is, dat de goederen, die wij aan het buitenland kunnen aanbieden (boter, kaas, bloembollen), minder aantrekkelijk zijn in een tijd waarin het buitenland in een oorlogseconomie verkeert dan in een tijd van vrede en

welvaart. Belangrijke oorlogsindustrieën ontbreken hier en een omschakeling van ons productieapparaat in die richting — hoe noodzakelijk ook, al was het alleen maar om de invoerbehoefte aan defensiematerieel te verminderen — zal tijd en kosten eisen.

Het ondernemersinkomen

Thans nog een opmerking over het ondernemersinkomen, omdat Vos aan de beperking daarvan in het kader van zijn betoog blijkbaar grote betekenis hecht. Het valt niet te betwijfelen, dat in bepaalde sectoren van het economische leven grote winsten worden genoten. En dat daar nog wel iets van af kan, staat voor mij vast. Toch vestig ik de aandacht op een paar punten *.

1. De prijspolitiek van de Regering heeft voor belangrijke groepen het ondernemersinkomen aanmerkelijk gedrukt. Men denke slechts aan de huur- en pachtstop, waardoor het ondernemersinkomen van de huis- en grondeigenaren practisch op het vooroorlogse peil werd gehandhaafd.
2. De uitkeringen van de binnenlandse N.V.'s zijn na de oorlog ten gevolge van de belastingpolitiek en de dividendstop waarschijnlijk geringer geweest dan vóór de oorlog. Daartegenover zijn vooral de allerlaatste jaren in de N.V.'s zeer grote reserves gevormd. Zonder die reserves zou er niet zo veel geïnvesteerd kunnen zijn, als nu het geval is geweest.
3. Het ondernemersinkomen — na aftrek van hetgeen *in* de ondernemingen bleef, en dus niet werd uitgekeerd — is in totaal in 1949 waarschijnlijk niet veel hoger geweest dan het gemiddelde van de jaren 1924 tot en met 1936. Behalve de zo juist vermelde oorzaken is in dit verband van betekenis dat de ontvangst van dividenden uit het buitenland nu veel minder bedraagt dan voorheen.
4. Doordat we zo hoge belastingen heffen van de hoge inkomens (een veel hoger percentage dan vóór de oorlog) romen we reeds een groot gedeelte van de hogere ondernemersinkomsten af.
5. Het hoge levenspeil, dat men zich in bepaalde ondernemers-

* Vgl. Dr D. B. J. Schouten: De Overheidsfinanciën in de volkshuishouding, 1950.

kringen veroorlooft, hangt voor een groot deel samen met het gebruik om uitgaven, die strikt genomen particuliere uitgaven zijn, te boeken op de onkostenrekening van het bedrijf. Hierdoor wordt in feite een stuk belastingvrij inkomen genoten. Op het gebied van het gebruik van auto's opent de laatste belastingherziening de mogelijkheid om dit euvel thans terug te dringen.

HOOFDSTUK 4

CONCLUSIES

Mijn *conclusies* uit het voorafgaande kunnen betrekkelijk kort zijn.

De toestand, waarin ons land verkeert, eist op korte termijn bijzondere voorzieningen om het gevaar voor inflatie af te wenden en de betalingsbalans sluitend te maken.

Tekorten van de schatkist dienen te worden vermeden. Crediet-beperking is noodzakelijk.

De lopende productie van goederen en diensten, met name van die, welke voor export geschikt zijn, en de arbeidsproductiviteit moeten met kracht worden opgevoerd.

Zowel de investeringen als de consumptie moeten worden ingekrompen. Zou men eenzijdig de investeringen drukken, dan dreigen in verband met de bevolkingsvermeerdering werkloosheid en te geringe productiekracht. Vraagt men eenzijdig offers in de sfeer van het verbruik, dan kunnen psychologische reacties worden verwacht, die de arbeidsinspanning verzwakken.

De beperking der investeringen moet vooral worden gezocht op het gebied der niet direct productieve werken met uitzondering van hetgeen nodig is voor de versterking der defensie.

De beperking van het verbruik moet zo veel mogelijk worden gevonden in de sfeer van het minder noodzakelijke en van alles wat naar luxe zweemt. Het levenspeil van de lagere inkomensklassen worde zo min mogelijk aangetast. Toch zal iedereen zich met de gedachte vertrouwd moeten maken, dat het levensniveau, dat mogelijk was mèt de Marshall-hulp en vóór Korea, nu niet meer mogelijk is.

Eérst moet worden geprobeerd het nieuwe evenwicht tot stand te brengen met middelen op het gebied van geld- en belastingpolitiek.
Slechts voor zover deze middelen ontoereikend zijn of tot sociaal onaanvaardbare gevolgen leiden worde naar z.g physieke controles gegrepen, dus tot rechtstreeks ingrijpen in productie en consumptie. Deze volgorde verdient vooral daarom de voorkeur, omdat wij moeten trachten ons land zo veel mogelijk betrokken te houden bij de pogingen, om de buitenlandse handel te bevrijden van allerlei beperkingen en bij de beweging voor de economische eenwording van Europa. Zouden wij onze binnenlandse economie te veel aan speciale vergunningen binden, dan zouden wij aan deze internationale bewegingen niet meer goed kunnen meedoen. Of deze bewegingen stand kunnen houden is de vraag, maar Nederland doet goed zich tot het uiterste in te spannen om daaraan steun te verlenen. Daarvoor is onze welvaart te zeer afhankelijk van een doelmatige internationale arbeidsverdeling en een zo groot mogelijk handelsverkeer.

Het Engelse voorbeeld

In zijn onlangs gehouden Nieuwjaarsrede heeft Mr K. P. van der Mandele, voorzitter van de Kamer van Koophandel en Fabrieken voor Rotterdam, na zijn gehoor te hebben gesteld voor een paar ernstige vragen inzake opvoering van de productiviteit, consumptiebeperking en het in evenwicht brengen van de betalingsbalans, naar het Engelse voorbeeld verwezen. Daar heeft de Regering, met name in de persoon van Sir Stafford Cripps, de mensen aan het werk gezet, „niet om het aanzien van de Londense city rond St. Paul's weer presentabel te maken, maar wel om allen, werkgevers zowel als werknemers, te drijven naar de productieve werken, die zijn land weer uit zijn minderwaardig-afhankelijke positie zouden kunnen redden" en het aangedurfd „haar mensen telkens weer te ontnemen wat zij gewoon zijn als hun eerste levensbehoeften te beschouwen". „Cripps", zo gaat Mr Van der Mandele voort, „ligt nu afgetobd, voor herstel op het ziekbed; maar had hij schoner Kerstgeschenk aan zijn volk kunnen geven dan de brief aan Washington,

dat Groot-Brittannië zijn economische zelfstandigheid herneemt."

Opmerkelijk, dat de Voorzitter van de Kamer van Koophandel en Fabrieken voor Rotterdam, aan wiens politieke overtuiging geen twijfel bestaan kan, de socialist Cripps aan zijn Regering en volk ten voorbeeld stelt! Het strekt Mr van der Mandele, wiens persoonlijke burgerzin tot voorbeeld kan strekken, tot eer. Wel verliest hij een belangrijke zaak uit het oog, nl., dat de Britse deviezenpositie — mede dank zij de verstandige politiek der Britse regering, die voorheen koloniaal geregeerde volken tot vrienden van Groot-Brittannië en tot trouwe leden van het z.g. sterling-blok heeft gemaakt — sedert Korea en de daarmee samenhangende stijging der grondstoffenprijzen — in tegenstelling tot het lot, dat ons heeft getroffen — onverwacht snel is verbeterd. Het Kerstgeschenk, dat Cripps aan zijn volk kon geven, is dan ook slechts ten dele te danken aan de in Engeland gevoerde sociale en economische politiek. Bovendien is Engeland met de Dominions achter zich in zijn buitenlandse handelspolitiek veel minder gebonden aan de Westeuropese samenwerking dan met ons land het geval is.

Dit alles neemt echter niet weg, dat de inspanning, die Engeland zich getroost om zijn betalingsbalans zonder verdere Amerikaanse hulp sluitend te maken, onze bewondering zeker verdient. In het scheppen van de psychologische voorwaarden daarvoor is de Britse regering (Labour heeft daar de meerderheid!) vrijer dan wij en het Britse volk beschikt over meer discipline dan de bevolking van Nederland.

Voor deze afwijkende grondgegevens mogen wij de ogen niet sluiten. Maar toch is een beroep ook op ons volk op zijn plaats om zich de toestand, waarin het verkeert, bewust te worden en tot een gezamenlijke eendrachtige krachtsinspanning en het aanvaarden van offers naar draagkracht bereid te zijn, ten einde in staat te zijn op korte termijn onze weldoeners dank te zeggen en weer fier en vrij in de wereld te staan.

Verarmd — het zij zo. Maar toch ook sterk in het besef van eigen kracht en in het geloof, dat vóór alles zoekt naar de Gerechtigheid.

Januari 1951.

Dr B. van den Tempel:

ORDENING ALS SOCIALISTISCHE ÉTAPPE

Formaat: 20×14,5 cm. Omvang: 211 blz.
Gebonden: *f* 2,90.

*

Prof. mr J. Valkhoff:

EEN EEUW RECHTSONTWIKKELING

De vermaatschappelijking van het Nederlandse privaatrecht sinds de codificatie (1838). Tweede, herziene en uitgebreide druk. Omslag en band: J. Horsman. Formaat: 24×15,5 cm. Omvang: 248 blz. Gebonden *f* 10,50.

*

Dr F. M. Wibaut:

ECONOMISCHE BEDRIJFSORGANISATIE

Tweede druk. Voorwoord: Prof. dr H. J. Witteveen. Illustratie: portret. Formaat: 23,5×16 cm. Omvang: 53 blz. Ingenaaid: *f* 1,50.

*

Barbara Wootton:

VRIJHEID ONDER ORDENING

Oorspronkelijke titel: Freedom under planning. Vertaling: J. Verschuyl. Omslag en band: J. Horsman. Formaat: 19,5×13 cm. Omvang: 218 blz. Gebonden: *f* 5,90.

*

Alom in de boekhandel verkrijgbaar

N.V. DE ARBEIDERSPERS - AMSTERDAM

OP DE UITKIJKPOSTEN

VAN DE WERELD

HEEFT

Het Vrije Volk

eigen verslaggevers geplaatst, die ieder hun deel van de wereld kunnen overzien.

Zo verzamelt Het Vrije Volk langs ontelbare draden het nieuws uit alle hoeken van de aarde. Dit nieuws geeft Het Vrije Volk in interessante reisbrieven naast artikelen over talloze belangrijke onderwerpen op economisch, sociaal en politiek terrein.

U vindt in Het Vrije Volk o.a. een economische rubriek, verzorgd door oud-minister Ir H. Vos.

Het Vrije Volk

De grootste krant van Nederland

HEKELVELD 15

AMSTERDAM - TEL. 38811

PERP